

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

1 FEBRUARI
1942

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

17^e JAARGANG
N° 2

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

MEDEDEELINGEN UIT DE VEREENIGING.

De algemeene (jaar)-vergadering zal vermoedelijk op Woensdag 25 Maart a.s. worden gehouden. Nadere mededeelingen daaromtrent zullen in het eerstvolgende nummer van het Maandblad worden gedaan.

EEN WEEFINRICHTING TE UTRECHT IN 1780.

(Voortzetting van blz. 5).

B26981

De hierboven genoemde termijnen van 1 Maart en 1 April wekken den indruk, dat Monsieur Smit zijn werkzaamheden reeds vroeger heeft aangevangen, dan in het contract was voorzien. Uit de resolutiën van de Directeuren blijkt hieromtrent niets en evenmin over den gang van zaken. Wij willen veronderstellen, dat de Heeren hunne nieuwe onderneming nu en dan met hunne hooge tegenwoordigheid hebben vereerd, maar zij hebben het niet noodig gevonden om van hunne bevindingen iets in geschrifte vast te leggen. Evenmin schijnt van de administratie, die voor den duur van het bestaan der onderneming, hoe kort dan ook, er toch moet zijn geweest, zelfs maar iets te zijn bewaard. Toch is er een kink in den kabel gekomen: nog vóór het einde van hetzelfde jaar 1780 werd de fabriek stilgezet en den werkbaas Smit ontslag verleend. Twee extra-ordinaris vergaderingen, waar alle Directeuren tegenwoordig waren, nl. op 14 en 16 December, zijn aan de zaak gewijd. Hoe gaarne zouden wij weten, welke de „rijpe overweging” en de „gewichtige redenen” zijn geweest, die hen tot het eenparig genomen besluit hebben gebracht. Het resolutieboek licht ons daarover niet in, maar gezien den nadruk, die in vroegere besluiten gelegd werd op het behalen van eenig voordeel, ligt het vermoeden voor de hand, dat de financiën bij de beslissing grooten invloed hebben uitgeoefend. Zoo spoedig mogelijk zou de fabriek worden stilgezet en aan Smit werd met het einde van de loopende week, d.w.z. op Zaterdag 16 December, aldus besloot men den 14en, de dienst opgezegd. De twee weefgetouwen en de scheermolen, welke gereedschappen hij volgens contract voor den prijs van f 80.— weder moest terugnemen, wilden de Heeren

hem overlaten, opdat hij met zijn zoon weder voor eigen rekening zou kunnen werken. Daarenboven zou hem in geld of stoffen nog een som of een waarde van f 36.— worden uitgekeerd, hetgeen het Resolutieboek dan op een gezamenlijk bedrag van f 117.— becijfert. Daarmede zou hem zijn volgens contract nog verschuldigde loon gedurende drie maanden zijn afbetaald. Aan Smit bleef de verplichting opgelegd om eventueel nog verlangde inlichtingen te geven en hij zou uiteraard rekening en verantwoordelijkheid moeten doen van zijn beheer.

In de vergadering van 16 December werden ter uitvoering van de bovenomschreven besluiten nog enkele nadere regelingen getroffen. Smit zou magazijn en werkplaats nog eenigen tijd in gebruik mogen houden en de weefgetouwen naar zijn woning overbrengen. Den scheermolen zou hij nog eenigen tijd op de werkplaats moeten laten.

De Directeuren beloofden hem en zijn zoon Cornelis nog eenigen tijd werk te bezorgen en ook gaven zij hem een voorschot op zijn loon. Eindelijk kreeg hij een bedrag van f 67-10-: ter voldoening van 3 kwartalen huishuur en hij beloofde schriftelijk om hiervan wekelijks f 1.— te restitueeren. Bijzonder gunstig zal het dus met 's mans financiën wel niet zijn gesteld geweest.

Zoo was de poging van de Directeuren der Almoezenierskamer om in overeenstemming met den geest van hunnen tijd armenzorg en werkverschaffing te combineeren reeds na nog geen jaar mislukt. Gezien de ervaringen, die men elders met werkinrichtingen heeft opgedaan, zal men ook hier van meet af aan wel met verlies hebben gewerkt. Voor de werkinrichtingen in Holland heeft Mr. W. C. Mees 6) aangetoond, dat de zeer hooge kosten, welke deze inrichtingen met zich medebrachten, bijna overal aanleiding tot een spoedige opheffing waren. In 1806 kenschetste de departementale Armencommissie de werkinrichtingen zelfs als ruïneus. Het is dus wel zeer waarschijnlijk, dat de baten, welke de Regenten blijkens het bovenomschreven accord hadden denken te ontvangen, zijn uitgebleven, ja zelfs, dat het verlies van dusdanigen omvang was, dat men het beter heeft geacht aan de proef ten spoedigste een einde te maken.

Dr. A. J. VAN DE VEN.

NASCHRIFT. Na de verschijning van het Januari-nummer van dit Maandblad was Dr. J. H. Adriani te Utrecht zoo vriendelijk, mij opmerzaam te maken op de in 1777 door de Gereformeerde (Hervormde) diaconie te dier stede opgerichte spinscholen, in

7) De werkinrichtingen voor armen, uit een staathuishoudkundig oogpunt beschouwd. Rotterdam, 1844. Men zie ook: Het stelsel der werkhuizen voor de armen. Sloet tot Oldhuis. Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek. VIII. blz. 196.

1778 veranderd in een „leer- en fabriekschool“. Gaarne wijs ik ook hier nog op deze poging van kerkelijke zijde tot bestrijding van de werkloosheid, die reeds terloops door Dr. Adriani is vermeld in het Jaarboekje van „Oud-Utrecht“, t.a.p., blz. 133, en uitvoerig door hem beschreven in het maandblad *Diakonie* 1936, blz. 83. Deze onderneming heeft tot 1788 voortbestaan, maar ook zij is ten slotte in verband met de ongunstige financiële resultaten geliquideerd moeten worden.

BOEKAANKONDIGINGEN.

E. H. ter Kuile, *De Dom van Utrecht*. (Erasmus-librye VI). Maastricht [1941]. (70 blzn. met pltn., fign. en plattegr.) 80.

In de Erasmus-Librye is van de hand van Dr. E. H. ter Kuile verschenen *De Dom van Utrecht*.

Goede prentbriefkaarten en een monografie in zakformaat van den Dom, zooals die in de schaduw van elke groote cathedraal te koop worden aangeboden, zoekt men in Utrecht tevergeefs.

Het overzichtelijke werkje van G. van Klaveren Pzn. is weinig bekend en de inhoud is op enkele punten verouderd. Met de prentbriefkaarten is het, wat de kerk betreft, slecht gesteld: van het inwendige der kerk is geen enkele goede foto in den handel en de afbeeldingen van het uitwendige zijn onduidelijk en onvoldoende in aantal.

Het is dan ook verheugend een beknopte en uitstekende monografie te kunnen aankondigen, waarvan de typografische verzorging bijzonder goed is, hetgeen voor het verpozen in zulk een boekje van zoo groot belang is. Onder de fotografieën, welke het werkje verlichten, zijn er enkele uit den ouden doos en in den afgebeelden plattegrond schuilen voor den kenner een paar halsstarrige foutjes.

De schrijver verdeelt zijn stof over vier hoofdstukjes, waarvan het eerste de geschiedenis van den Dom tot de Hervorming behandelt. Het tweede hoofdstuk bespreekt de geschiedenis na de Hervorming. In het derde hoofdstuk gaat de schrijver op de architectuur in en het laatste hoofdstuk is gewijd aan de beeldhouwwerken en andere merkwaardigheden in den Dom.

Den schrijver volgend in zijn vlot en duidelijk geschreven werkje, vloeien mij eenige aantekeningen uit de pen.

Op bladzijde 18 handhaaft de schrijver de veronderstelling, dat de Michaelskapel in 1328 reeds was herrezen. Deze algemeene verkondigde doch onaanmerkelijke stelling is evenwel tijdens de herstellingswerken door vondsten weerlegd.

Dat het schip van den Gothischen Dom in het eerste ontwerp tegen den toren moest aansluiten, is wel aanmerkelijk, doch dit valt niet af te leiden uit de muurpijlers aan den oostwand van den toren en de daartusschen voorkomende paneelen, zooals de schrijver aanneemt. Indien dit bij den aanvang van den torenbouw nog het voornemen was geweest, dan moest er toch ergens een herinnering of aanduiding van een wezenlijk portaal met deuren onder den toren zijn aan te wijzen. De geheele doorgang is — behalve twee gewelfvakken aan de oostzijde — homogeen werk en,